

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
(повне найменування вищого навчального закладу)

Історичний факультет
(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра археології та етнології України
(повна назва кафедри)

Дипломна робота

бакалавра
(освітній ступінь)

на тему: «Афганці в Одесі: побутова і соціальна адаптація»
«Afganians in Odessa: everyday and social adaptation»

Виконав: студент заочної форми навчання
напряму підготовки 6.020302 Історія
Щітченко Анатолій Костянтинович

Керівник д.і.н., проф. Кушнір В. Г.

Рецензент к.і.н., доц. Черних І. Д.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ 9 від 22.05. 2017 р.

Захищено на засіданні ЕК № 2

протокол № 14 від 14.06 2017 р.

Оцінка добре 1 В 1 85
(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

Сминтина О.В.
(прізвище, ініціали)

Гребцова І. С.
(прізвище, ініціали)

4/к 429811

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Розділ 1. Міграційні процеси афганців, причини та наслідки.....	5
1.1. Афганці як нація, культурні особливості.	5
1.2. Соціально-психологічні особливості біженців.....	7
1.3. Вибір України як другої Батьківщини.	13
Розділ 2. Проблеми інтеграції афганців в українське суспільство, та шляхи їх подолання	16
2.1. Юридичні проблеми інтеграції.....	16
2.2. Соціальні проблеми інтеграції.....	19
2.3. Побутові проблеми інтеграції.....	27
Розділ 3. Аналіз та оцінка міграції	31
Висновки	51
Список джерел та літератури	54
Додатки	

Перелік умовних позначень

СРСР – Союз Радянських Соціалістичних Республік

США – Сполучені Штати Америки

УВКБ – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців

ООН – Організація Об'єднаних Націй

ДМС – Державна міграційна служба України

ПТРБ – Пункт тимчасового розміщення біженців

ЄС – Європейський Союз

ЄК – Європейська комісія

Вступ

Адаптація і інтеграція з українським суспільством, інтеграція до нього, є необхідними етапами, коли відбувається включення мігрантів та їх нащадків як і у структуру, і у культуру українського суспільства, і поступове засвоєння її, тобто, як структурна, а й культурна асиміляція їх.

Міграція як соціальний феномен і суспільне явище потребує регулювання з боку державних структур і економічних органів управління, інакше воно трансформується у некеровану соціальну систему. Загальновідомо, що міграційна система, яка стихійно народжується і розвивається, може набути небажаних параметрів і тенденцій, такого змісту і спрямованості, які призводять до негативних наслідків.

Специфіка міграційної політики полягає у тому, що вона стосується проблем, що відносяться як до сфери економічної політики, так і до таких складних феноменів, як культура суспільства, його традиції і ідентичність. Але система міграційного контролю, що існує в Україні, не дозволяє ефективно контролювати імміграційні потоки.

Об'єкт дослідження: афганська діаспора в Одесі.

Предмет: особливості афганської громади в соціальному і побутовому середовищі Одеси.

Задля досягнення цієї мети ми ставимо перед собою такі **завдання:**

- дослідити актуальні проблеми міграційних процесів в історіографії;
- розглянути проблеми міграції у державній політиці в нормативно-правових документах України;
- розробити запитальник, для вивчення особливості адаптації в Одесі;
- з'ясувати соціальної і побутової адаптації афганських мігрантів.

Хронологічні межі дипломної роботи: розглядаються с часу появи афганських мігрантів до сьогодення.

Територіальні межі дипломної роботи: окреслюються містом Одеси і області та України.

Метою дипломної роботи є з'ясування особливостей міграцій афганців в України та Одещину в окреслений хронологічний період, та її наслідки.

Методи дослідження: аналітичні (аналіз даних історіографічних проблем, ретроспективний (просліджування історії міграційних проблем), бібліографічні, анкетування (збір біографічних даних для з'ясування персональної адаптації, системно і хронологічно-проблемного підходів (визначені послідовності та етапів міграцій афганських мігрантів як історичного процесу)

Структура роботи: складається з трьох розділів, та списку літератури, джерел та додатків.

Дипломна робота присвячена проблемі інтеграції афганських біженців в українське суспільство. Окрему увагу приділено питанням працевлаштування, житла, доступу до освіти, послуг з охорони здоров'я, соціального забезпечення. Виявлено чинники, що перешкоджають успішній інтеграції біженців в Україні, та особисто на Одещині. Запропоновано шляхи удосконалення державної політики в цій сфері. Стаття написана на основі аналізу законодавства, статистики, публікацій, а також 22 поглиблених інтерв'ю, проведених з мігрантами із Афганістану.

Висновки

Соціальна складова в системі регулювання міграцій в Україні фактично відсутня, інтеграція ніколи не належала до пріоритетів міграційної політики, яка завжди розглядалася передовсім в контексті контролю над міграційними потоками, протидії нелегальній міграції.

Хоча завдяки діяльності міжнародних організацій, передовсім УВКБ ООН, а згодом і Європейського союзу (в межах наданого ним Плану дій щодо лібералізації візового режиму та Угоди про асоціацію) питання інтеграції біженців неодноразово порушувалося, успіхи в цій сфері є вкрай скромними. Незважаючи на позитивні законодавчі зміни останніх років низка чинників ускладнює цей процес. По-перше, спеціальне законодавство стосовно різних сфер життєдіяльності суспільства не завжди враховує потреби такої специфічної групи як біженці та шукачі притулку. По-друге, традиційною для України проблемою є недостатність механізмів реалізації правових норм. По-третє, ускладнює реалізацію задекларованих для біженців прав високий рівень корупції. По-четверте, гальмує просування реалізації інтеграційної політики відсутність спеціально уповноваженого щодо цих питань органу, слабкість підрозділів ДМС, відповідальних за сферу інтеграції, недостатнє фінансове забезпечення.

Низький рівень адаптації біженців в українське суспільство, з одного боку, перешкоджає реалізації життєвих стратегій людей, обумовлює їхнє глибоке розчарування та незадоволення життям в Україні, а з другого, – є перешкодою для використання трудового та інтелектуального потенціалу біженців в інтересах країни перебування, призводить до формування маргінальної групи населення, що не сприяє соціальній згуртованості суспільства, може спровокувати прояви расизму та ксенофобії, міжетнічні конфлікти. Таким чином, просування шляхом інтеграції не лише в інтересах біженців, а й українського суспільства та держави.

Адаптація біженців повинна стати не просто складовою політики у сфері притулку, а й посісти в ній провідне місце, як її кінцева мета та результат. Ефективність політики щодо біженців має вимірюватися рівнем їхньої інтеграції.

Чисельність біженців незначна, до того ж країна отримує постійну допомогу від міжнародних організацій, тому навіть в умовах нинішньої кризи існує можливість реалізації низки заходів, здатних значно покращити ситуацію. Передовсім це заходи законодавчого та організаційного характеру, тобто такі, які не потребують значних фінансових витрат.

Разом з тим, необхідно видається також розробка довгострокової стратегії адаптації біженців. Потрібно розробити документ, який міг би забезпечити комплексний підхід до розв'язання проблеми, координацію зусиль різних відомств, центральних та місцевих органів влади, намітив би не лише поточні заходи, а й довгострокові цілі, досягнення яких можливе у перспективі, з покращанням економічного становища в країні. При цьому варто усвідомлювати, що успіх інтеграції залежить не лише від наявних ресурсів, а й від поведінки та ставлення чиновників, суспільної атмосфери.

То ж не дивно, що для більшості біженців подальші життєві плани пов'язані не з Україною, а з переїздом до іншої країни, принаймні мріями та сподіваннями на такий переїзд. З 19 опитаних 15 заявили про бажання виїхати: «До будь-якої країни, де можна почувати себе людиною». Такий підсумок, на жаль, очікуваний. Однак, в контексті потреби удосконалення державної політики інтеграції передовсім варті уваги випадки, коли біженці орієнтовані на життя в Україні. Серед опитаних таких виявилось лише четверо. Їхні уподобання головним чином пояснюються сімейними зв'язками (подружжя громадяни України), наявністю роботи, знанням мови, симпатіями до людей, культури та традицій України: «Це вже моя країна...», а також неготовністю після багатьох років в Україні починати все з початку в іншій державі, вивчати мову, пристосовуватися до іншого способу життя.

Разом з тим, навіть ті, хто висловлювалися на користь подальшої міграції, здебільшого розуміють, що ці сподівання примарні, що доля пов'язала їх з Україною: «Треба жити тут, іншого виходу немає, потрібно пристосовуватися...». Але для того, щоб це зробити, вони потребують державної підтримки та допомоги: «В Україні можна було б жити, якби була можливість.

Список джерел та літератури

1. Апанович М. Ю. Политические аспекты миграционных процессов в современной Европе : автореф. дисс....канд. полит. наук : спец. 23.00.02 / М. Ю. Апанович. – М., 2013. – 32 с.
2. Арутюнян Л. Миграция: фактор общественных настроений. Аналитический обзор по материалам социологических исследований и опросов общественного мнения [Электронный ресурс] / Л. Арутюнян // Исследовательская группа ЦИРКОН. – Режим доступа:
<http://www.zircon.ru/russian/publication/1/030513.html>. (10.02.2017)
3. Багери М. Социокультурная динамика психического здоровья личности в ситуации преднамеренной и вынужденной миграции : дисс....канд. психол. наук : 19.00.01 / Масуд Багери. – М., 2005. – 196 с.
4. Галкин А. А. Новые аспекты национального вопроса / А. А. Галкин // Вестник Российской академии наук. – 2006. – Том 76. – № 12. – С. 1067-1072.
5. Деминцева Е. М. Магрибское сообщество во Франции: формирование диаспоры и политика интеграции / Е. М. Деминцева // Восток (Oriens). – 2008. – № 1. – С. 83-97.
6. Добрянська Н. «Прописка» vs реєстрація: як позбавитися пережитків СРСР [Електронний ресурс] / Н. Добрянська // Українська правда. – Режим доступу:
<http://life.pravda.com.ua/columns/2013/03/28/125288/>. (11.03.2016)
7. Доронюк Т. Огляд ситуації з внутрішньо переміщеними особами в Україні за липень – серпень 2015 року [Електронний ресурс] / Т. Доронюк, А. Солодько. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/migration/ohliad-sytuatsii-z-vnutrishno-peremishchenymy-osobamy-v-ukraini-za-lypen-serpen-2015-roku>. (15.09.2015)
8. Дронь Є. В. Трудова міграція в Україні: тенденції та наслідки [Електронний ресурс] / Є. В. Дронь, В. Г. Заньковська. – Режим доступу:
zbirnik.bukuniver.edu.ua/issue_articles/38.pdf. (11.05.2015)

9. Жванія Т. В. Психологічні аспекти вимушеної міграції: у пошуках стратегій стійкого розвитку / Т. В. Жванія // Когнітивні та емоційно-поведінкові фактори повноцінного функціонування людини: культурно-історичний підхід : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. – Харків : Вид-во «Діса плюс», 2015. – С. 329-330.
10. Исследование по вопросам интеграции, преступлений на почве ненависти и дискриминации различных категорий мигрантов в Украине и Молдове: Краткое резюме [Електронний ресурс] // Международная организация по миграции, Представительство в Украине. – Київ, 2015. – 44 с. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_booklette-07_rus.pdf. (5.10.2016).
11. Капітан В. Трудова міграція як аспект проблеми зайнятості в Україні / В. Капітан // Ефективність державного управління. – 2012. – Вип. 32. – С. 474-481.
12. Козловець М. А. Глобальна міграція і політика ідентичності та громадянства / М. А. Козловець // Українська полоністика. – 2008. – Вип. 5. – С. 3-22.
13. Кравчук К. Трудова міграція як фактор економічного зростання в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс] / К. Кравчук // Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. – Режим доступу: www.ier.com.ua/files/.../PB_M3_2014_ukr.pdf. (2.02.2017)
14. Кривенко Ю. І. Глобалізаційний контекст міграційних процесів в Україні : дис.... канд. філос. наук : 09.00.03 / Юлія Іванівна Кривенко. – К., 2012. – 185 с.
15. Крутиков Я. Объединенная Европа: вызов со стороны нелегальной миграции / Ян Крутиков // Вестник Бурятского государственного университета. – Улан-Удэ : Изд-во БГУ, 2015. – Вып. 14. – С. 89-93.
16. Куфтяк Е. В. Психологический анализ условий адаптации детей-мигрантов / Е. В. Куфтяк, И. В. Тихонова // Вестник КГУ им. Н. А. Некрасова. – 2007. – Т. 13. – С. 150-159.
17. Малиновська О. Трудова міграція населення України: чого чекати в найближчому майбутньому? [Електронний ресурс] / О. Малиновська // Міграція : всеукр. інформ.-аналіт. щомісяч. газета. – 2015. – Режим доступу:

- <http://migraciya.com.ua/news/migrantworkers/ua-labour-migration-ukraine-what-to-expect-inthe-near-future-part-1/>. (12.10.2016)
18. Марченко І. І. Поняття «міграція населення» в контексті сучасних соціологічних досліджень / І. І. Марченко, І. І. Пелішенко, В. О. Пелішенко // Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки : зб. наук. пр. – Харків, 2012. – Вип. 1. – С. 110-119.
 19. Надточій А. О. Причини зовнішньої трудової міграції та оцінка її наслідків для економіки України / А. О. Надточій // Теорія та практика державного управління. – 2015. – Вип. 1 (48). – С. 106-114.
 20. Офіційний сайт Державної міграційної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dmsu.gov.ua>. (9.04.2017).
 21. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (18.09.2016).
 22. П'ятковська О. Р. Вплив зовнішньої трудової міграції на добробут населення України / О. Р. П'ятковська // Соціально-економічні та етнокультурні наслідки міграції для України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. – Київ : НІСД, 2011. – С. 62-71.
 23. Палагіна Н. С. Особенности социально-психологической адаптации вынужденных мигрантов в преодолении жизненного кризиса : дисс. ...канд. психол. наук : 19.00.05 / Нина Степановна Палагіна. – Таганрог, 2007. – 175 с.
 24. Платонов Ю. П. Психология конфликтного поведения / Ю. П. Платонов. – СПб. : Речь, 2009. – 544 с.
 25. Преображенская Н. Миграция в условиях глобализации (социально – философские аспекты) : дис....канд. филос. наук : 09.00.11 / Надежда Михайловна Преображенская. – М., 2007. – 190 с.
 26. Прислухаючись до голосів біженців та осіб без громадянства в Україні / Звіт за результатами Спільної оцінки за участю біженців та осіб без громадянства в Автономній Республіці Крим, Харкові та Києві. – Київ : УВКБ ООН, 2010. – 47 с.

27. Психологическая помощь мигрантам: травма, смена культуры, кризис идентичности / под ред. Г. У. Солдатовой. – М. : Смысл, 2002. – 479 с.
28. Саррацин Т. Германия: самоликвидация / Тило Саррацин. – М. : Рид Групп, 2012. – 400 с.
29. Сирочук Н. А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського Союзу: фактори впливу / Н. А. Сирочук // Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». – 2014. – № 11. – С. 110-118.
30. Сірук М. Що означають для України кельнські події / Микола Сірук // День. – 2016. – 13 січня. – С. 3.
31. Смолина Т. Л. Симптомы культурного шока: обзор и классификация [Електронний ресурс] // Психологическая наука и образование. – 2012. – № 3. – С. 150-160. – Режим доступа:
http://www.psyedu.ru/files/articles/psyedu_ru_2012_3_3028.pdf. (13.07.2016)
32. Солодько А. Аналіз політики інтеграції біженців та осіб, які потребують додаткового захисту [Електронний ресурс] / А. Солодько. – Київ : Центр дослідження суспільства, 2014. – 37 с. – Режим доступа:
https://issuu.com/healthylesson/docs/csr_integration_report. (10.09.2016).
33. Стефаненко Т. Г. Этнопсихология / Татьяна Гавриловна Стефаненко. – М. : Аспект Пресс, 2004. – 368 с.
34. Сунгуров А. Ю. Права человека как предмет политической науки и как междисциплинарная концепция / А. Ю. Сунгуров // Полис. – 2010. – № 6. – С. 90-105.
35. Україна як країна притулку. Спостереження щодо становища шукачів статусу біженця і біженців в Україні, липень 2013 р. // Інформаційний бюлетень. – Женева : УВКБ ООН, 2013. – 45 с.
36. Фішер Й. Перевірка європейської реальності / Йошка Фішер // День. – 2015. – 6 жовтня. – С. 8.

37. Хабермас Ю. Ах, Европа. Небольшие политические сочинения, XI / Юрген Хабермас ; пер с нем. Б. М. Скуратова. – М. : Издательство «Весь мир», 2012. – 160 с.
38. Хесле В. Кризис индивидуальности и коллективной идентичности / В. Хесле // Вопросы философии. – 1994. – № 10. – С. 112-113.
39. Шайгерова Л. А. Психология идентичности личности в ситуации вынужденной миграции : дис....канд. психол. наук : 19.00.01 / Л. А. Шайгерова. – М., 2002. – 218 с.
40. Штомпка П. Социальное изменение как травма / П. Штомпка // Социс. – 2001. – № 1 – С. 6-16.
41. Щодо мінімізації негативних наслідків трудової міграції в Карпатському Єврореґіоні : аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lv.niss.gov.ua/articles/463/>. (3.04.2016)
42. Южанин М. О социокультурной адаптации в иноэтнической среде: концептуальные подходы к анализу / М. Южанин // Социологические исследования. – 2007. – № 5. – С. 70-77.

Анкета дослідження адаптації мігрантів

1. Причини міграції з Афганістану?
2. Коли Ви переїхали до Одеси?
3. Мета міграції до України?
4. Чому саме ваш вибір припав на Україну?
5. Чи почали ви вивчати після міграції українську мову?
6. Чи з'явилося бажання після проживання отримати громадянство України?
7. Як змінилась уява про Україну після приїзду?
8. Як часто здійснюєте поїздки до Афганістану?
9. Сфера вашої діяльності в Україні(місце роботи)?
10. На момент виїзду з Афганістану чи мали Ви освіту? Якщо так. Яку?
11. Чи закінчили Ви навчання в будь-якому навчальному закладі в Україні?
12. Ви проживаєте в Україні самотійно чи з родиною(брат,сестра, батьки)?
13. Ваш сімейний стан?
14. Якої національності ваш чоловік або дружина?
15. Чи має українська культура вплив на виховання ваших дітей?
16. Чи отримують ваші діти освіту в Україні? Якщо так. З якою метою(тобто праця по отриманній спеціальності у Афганістані)?
17. Після проживання в Україні чи з'явилися у вашому сімейному календарі нові національні або культурні свята?

18. Ви відвідуєте культурні заходи в Одесі, Україні(театри, музеї, виставки, концерти)?
19. У майбутньому Ви плануєте залишатися в Україні, мігрувати в іншу країну або повернутися до Афганістану?

Зведена таблиця варіантів відповідей

Додаток 3

запитання	Варіанти відповідей до Анкети дослідження адаптації мігрантів					
1	пошук кращого життя	релігія	політичний притулок	заробітки	сім'я	освіта
2	1980-1990	1991-2000	2001-2008	2009-2015		
3	наявність громади	толерантність	державні умови			
4	порада друзів	сім'я	зв'зки після війни	освіта		
5	ні	так	залежно від ситуації			
6	так	не одразу	ні			
7	так	дуже сильно	все очікувано			
8	1-2 рази на рік	більш двох раз на рік	більш ніколи			
9	торгівля	медицина	сфера харчування	освіта	безробітний	
10	середнє	вище (не Українське)	військове	початкова школа		
11	так	ні				
12	так	ні	сам			
13	неодружений	у шлюбі(Україна)	у шлюбі(Афганістан)	у шлюбі(Інше)		
14	Українець(ка)	Росіянин(ка)	Афганец(ка)	інші		
15	має	ні	так	частково	сильне	
16	так	ні	для України	для інших країн		
17	так	ні	загальні	Українські релігійні		
18	так	ні	розважальні заклади	театри, музеї	інші	
19	залишатися	ні	під питанням	повертатися		

Зведена таблиця відповідей

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	1,4	2	1,2	1	1	1	1	1	1	4	2	3	1	5	4	2	3	1,3	4
2	1	3	1,2	1,2,3	3	1	1	3	1	3	2	3	1	5	4	3	3	1,3	1
3	1,4,5	2	2,3	1,2	3	1	3	1	1	3	2	1	3	3	1	3	3	1,3	1
4	4	2	1,3	1	1	2	3	1	1	3	2	1	1	5	1	2	3	1,3,5	4
5	1,4,5	2	1,3	1	3	1	3	1	1	3	2	1	3	3	3	3	3	2	1
6	4	4	1,2	1	1	3	1	3	4	4	2	1	1	5	3	3	2	1,3	4
7	1,4	1	1,2,3	1,2,3	3	3	1	3	4	1	1	3	1	5	3	4	3	1,3	4
8	4	2	1,2	1	3	3	3	2	4,1	2	1	3	1	5	4	4	2	1,3,4,5	4
9	1,3,5,6	2	1,2,3	1,2,3	1	1	1	3	1	4	2	3	1	5	4	3	3	3	1
10	4	3	1,2,3	1	1	3	2	2	1	2	2	3	1	5	3	4	2	1,3,4,5	4
11	1,4,5	3	1,2,3	3	3	1	1	1	1	2	1	1	2	1	5	2	1	1,3,4,5	1
12	3,4	2	1	1	1	2	3	1	1	1	1	1	2	1	4	3	3	3	3
13	1,4,5	2	2,3	1	1	2	3	3	1	3	1	1	2	1	2	3	2	1,3,4,5	1
14	4,5	1	1,3	3	3	1	3	2	1,3	2	2	1	2	1	5	3	4	3	1
15	1,4,5	2	1,3	1	3	1	3	2	1,4	2	2	1	3	3	4	3	3	1,3,5	3
16	1,4,5	2	1,2	1,3	3	1	3	3	1,4	2	2	1	1	1	5	3	3	1,3,5	1
17	4	4	1,2	1		1	1	1	1	4	1	3	1	5	2	2	2	2	4
18	3,4	3	1,2	1	1	2	3	1	1	1	1	1	2	1	4	3	3	3	3
19	1,4,5	3	1,2	1,2	3	1	3	1	1	3	2	1	3	3	1	3	3	1,3	1